

श्री ५ को सरकार

कानून तथा न्याय मन्त्रालय

श्री ५ महाराजाधिराज महेन्द्र वीरविक्रम शाहदेव बाट राष्ट्रीय पञ्चायतको तल्लाह र सम्मतिले बनाइ बक्सेको तल लेखिएबनोजिमको ऐन सर्वसाधारणको जानकारीको लागि प्रकाशित गरीएको छ ।

२०२० सालको ऐन नं. २७

स्वस्तिश्री गिरिराजचक्रचूडामणि नरनारायणेत्यादि विविध विरुदावली विराजमान मानोन्नत महेन्द्रमाला ओजस्विराजन्य अति तेजस्वी त्रिभुवन प्रजा-तन्त्रश्रीपद अति कीर्तिमय नेपालश्रीपद प्रोज्ज्वल नेपालतारा ॐ रामपट्ट अतुल-ज्योतिर्मय त्रिशक्तिपट्ट अतिप्रबल गोरखादक्षिणबाहु महाधिपति अतिरथी परम सेनाधिपति श्री श्री श्री श्री श्रीमन्महाराजाधिराज महेन्द्र वीर विक्रम शाहदेव देवानाम् सदा समर विजयिनाम् ।

बालकलाई बिफर आउन नदिनका लागि खोपाउने व्यवस्था गर्न बनेको ऐन

प्रस्तावना:- नेपाल अधिराज्यमा बालकहरूलाई बिफर आउन नदिनका लागि अनिवार्य रूपले खोपाउने व्यवस्था गर्नु बाञ्छनीय भएकोले,

श्री ५ महाराजाधिराज महेन्द्र वीर विक्रम शाहदेवबाट राष्ट्रिय पञ्चायतको सल्लाह र सम्मतिले यो ऐन बनाइबक्सेको छ ।

१. संक्षिप्त नाम, विस्तार र प्रारम्भ:- (१) यो ऐनको नाम “बिफर नियन्त्रण ऐन, २०२०” रहेको छ ।

(२) यो ऐन श्री ५ को सरकारबाट समय समयमा नेपाल गजेटमा प्रकाशित सूचनाद्वारा तोकिदिएको ठाउँहरूमा तोकिएको मितिदेखि लागू हुनेछ ।

२. परिभाषा:- विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा-

(क) “बालक” भन्नाले १२ वर्ष पूरा नभएको व्यक्ति सम्झनु पर्छ ।

(ख) “स्थानीय क्षेत्र” भन्नाले नगर पञ्चायत वा ग्राम पञ्चायतको नियन्त्रणमा रहेको क्षेत्रलाई सम्झनु पर्छ ।

(ग) “प्राथमिक खोप” भन्नाले बालकको पहिलो सफल खोप सम्झनु पर्छ ।

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागू हुनेछ।

- (घ) "अ-सुरक्षित बालक" भन्नाले बिफर आइनसकेको र नखोपाएको बालक वा ३ वर्ष भित्र सफल खोप नभएको बालकलाई सम्झनु पर्छ ।
- (ङ) "खोप" भन्नाले बालकलाई बिफर आउन नदिनका लागि गरिएको खोप सम्झनु पर्छ ।
- (च) "खोपाउने ठाउँ" भन्नाले श्री ५ को सरकारको स्वास्थ्य विभाग सातहत खोपाउने ठाउँलाई सम्झनु पर्छ ।
- (छ) "खोपाउने क्षेत्र" भन्नाले स्थानीय क्षेत्र वा खोपाउने कामको निमित्त यो ऐन अन्तर्गत विभाजित स्थानीय क्षेत्रको एक भाग सम्झनु पर्छ ।
- (ज) "खोप्ने व्यक्ति" भन्नाले खोपाउनाको लागि यस ऐन बमोजिम नियुक्त भएको व्यक्ति वा श्री ५ को सरकारबाट लाइसेन्स प्राप्त गैर सरकारी व्यक्ति सम्झनु पर्छ, यस शब्दले खोपको सुपरिण्टेण्डेण्ट समेत जनाउँछ ।
- (झ) "स्थानीय हाकिम" भन्नाले मेजिस्ट्रेट वा बडाहाकिम वा अञ्चलाधीश सम्झनु पर्छ ।
- जा) "तोकिएको वा तोकिए बमोजिम" भन्नाले यो ऐन अन्तर्गत बनेको नियममा तोकिएको वा तोकिए बमोजिम सम्झनु पर्छ ।

३. स्थानीय क्षेत्र विभाजन :- स्थानीय क्षेत्रलाई आवश्यक खोपाउने क्षेत्रहरूमा विभाजित गर्न सकिनेछ ।

४. लाइसेन्स लिनुपर्ने :- यो ऐन प्रारम्भ भएपछि लाइसेन्सबिना कसैले पनि खोप्न हुंदैन ।

५. खोपको सुपरिण्टेण्डेण्ट र खोप्ने व्यक्ति :- हरेक खोपाउने ठाउँको निमित्त तोकिएको योग्यता पुगेका एक वा बढी खोप्ने व्यक्ति नियुक्त हुनेछन् र हरएक स्थानीय क्षेत्रको निमित्त तोकिएको योग्यता पुगेका एक वा धेरैजना खोपको सुपरिण्टेण्डेण्ट नियुक्त हुन सक्नेछन् ।

६. गैर सरकारी खोप्ने व्यक्तिहरू :- तोकिएको योग्यता पुगेका गैर सरकारी खोप्ने व्यक्तिहरूलाई श्री ५ को सरकारले तोकिए बमोजिम लाइसेन्स प्रदान गर्न सक्नेछ र यस्ता गैर सरकारी खोप्ने व्यक्तिहरूलाई खोप्न पाउने अधिकार दिन र दिइएको अधिकार निलम्बन गर्न र प्रदान गरिएको लाइसेन्स रद्द गर्न सक्नेछ ।

७. अ-सुरक्षित बालकलाई खोपाउने :- (१) हरेक अ-सुरक्षित बालकको संरक्षकले बालकलाई ६ महिना नपुग्दै प्राथमिक खोप गराउनुपर्छ ।

(२) संरक्षकले बालकलाई १२ वर्ष पूरा नभएसम्म ३ वर्षभन्दा बढी फरक नपर्ने गरी बराबर खोपाउनु पर्दछ ।

तर बिफरको रोग फैलिएको छ भन्ने कुरा खोपाउने ठाउँको सम्बन्धित मेडिकल

अफिसरलाई लागि निजले सूचना दिएमा संरक्षकले बालकलाई सो अवधिभन्दा अगावै पनि खोपाउनु पर्छ ।

(३) अ-सुरक्षित बालकको निवासस्थान बदली भएमा त्यस्ता बालकको संरक्षकले स्थान बदली भएको १ महिनाभित्र सम्बन्धित खोपाउने ठाउँमा नयाँ निवासस्थानको पूरा विवरण खोली सूचना दिनु पर्दछ ।

(४) खोप्ने व्यक्तिले अ-सुरक्षित बालकको स्वास्थ्य खोप्नलाई ठीक नभएको देखेमा खोप्नलाई बालकको स्वास्थ्य ठीक नभएको भनी सो बालकको संरक्षकलाई अस्वस्थताको कारण खोली प्रमाणपत्र दिनेछ र त्यस्तो प्रमाणपत्र त्यसमा उल्लेखित समयसम्म मात्र लागू हुनेछ ।

(५) अस्वस्थताको अवधि समाप्त भएपछि यस्तो बालकको संरक्षकले खोपाउनका लागि खोपाउने ठाउँमा यस्ता बालकलाई लग्नुपर्दछ वा आफूले चाहेमा खोप्ने व्यक्तिद्वारा आफ्नै निवासस्थानमा खोपाउनु पर्दछ ।

तर खोप्नलाई बालक अझै अस्वस्थ देखिएमा खोप्ने व्यक्तिले प्रमाणपत्र नवीकरण गरिदिनेछ ।

(६) सम्बन्धित मेडिकल अफिसरलाई बालक अस्वस्थ नलागेमा यो दफा अनुसार दिएको प्रमाणपत्र मेडिकल अफिसरले जुनसुकै बेला पनि रद्द गर्न सक्नेछ र त्यसपछि त्यस्तो प्रमाणपत्र लागू हुनेछैन र त्यसको सूचना बालकको संरक्षकलाई तुरुन्त दिनेछ ।

(७) खोप्नलाई अ-सुरक्षित बालकको स्वास्थ्य ठीक देखिएमा खोप्ने व्यक्तिले बालकलाई खोप्न सक्नेछ र खोपेको मिति र सो बालकलाई निरीक्षणको निमित्त उपस्थित गराउनपर्ने स्थान, मिति र समय खोली बालकको संरक्षकलाई लिखित सूचना दिनेछ ।

८. संरक्षक र चिकित्सकको काम:- कुनै बालकलाई बिफर आएको छ भन्ने लागेमा सबभन्दा नजिकको स्थानीय खोपाउन ठाउँमा यथासम्भव चाँडो सूचना गर्नु निजको संरक्षक र निजलाई जाँच्ने चिकित्सकको कर्तव्य हुनेछ ।

९. निरीक्षण:- खोपेको हरेक बालकको संरक्षकले सूचनापत्रमा उल्लेखित मिति, समय र स्थानमा बालकलाई निरीक्षणको लागि खोप्ने व्यक्तिकहाँ लैजानु पर्दछ वा आफूले चाहेमा आफ्नो निवासस्थानमा पनि खोप्ने व्यक्तिद्वारा निरीक्षण गराउन सक्नेछ र यस्ता खोप्ने व्यक्तिले निरीक्षणको नतीजा खोली प्रमाणित गरिदिनेछ ।

१०. खोप सफल हुंदाको कार्यविधि:- बालकलाई निरीक्षण गर्दा प्राथमिक खोप भएको देखिएमा खोप्ने व्यक्तिले संरक्षकलाई त्यसको प्रमाणपत्र दिनेछ र यस्तो बालक प्राथमिक खोप भएको मिति देखि ३ वर्षसम्म सुरक्षित भएको मानिनेछ ।

६२८
आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागू हुनेछ।

११. खोप असफल हुंदाको कार्यविधि:- खोप असफल भएको देखि र खोप्ने व्यक्तिले खोप्न उचित ठानेमा बालकको संरक्षकले फेरितुरुन्त खोपाउन लाउनेछ ।

तर लगातार तीन पटकसम्म गरेको खोप असफल भएमा त्यसपछि फेरि सो बालकलाई खोपाउन पर्नेछैन ।

१२. बिफर उत्पन्न गर्ने औषधि प्रयोग गर्न मनाही:- खोप्दा खोप्ने व्यक्तिले बिफर उत्पन्न गर्ने औषधि प्रयोग गर्न हुंदैन र कुनै व्यक्तिलाई बिफर उत्पन्न गर्ने औषधि दिइएमा निजले त्यस्तो औषधि लिएको चालीस दिन ननाघी तोकिएको अधिकारीले निजबाट अरुलाई बिफर आउने सम्भावना छैन भनी प्रमाणपत्र नदिएसम्म अरु व्यक्तिसंग रहनु वा व्यक्ति भएको ठाउँमा बस्नु हुंदैन ।

१३. खोपाउने औषधिको प्रयोग:- खोप्दा खोप्ने व्यक्तिले श्री ५ को सरकारबाट तोकिएको औषधि प्रयोग गर्नुपर्छ ।

१४. मेहनताना र पारिश्रमिक:- यो ऐन अन्तर्गत खोपाउने ठाउँमा खोपेको वा प्रमाणपत्रको निमित्त खोप्ने व्यक्तिले दस्तुर वा पारिश्रमिक लिने छैन ।

तर संरक्षकको अनुरोधमा खोपाउने ठाउँमा बाहेक अन्त खोपेकोमा खोप्ने व्यक्तिले तोकिएको मेहनताना स्वीकार गर्न सक्नेछ ।

१५. खोपाइको सुपरिण्टेण्डेण्टको कर्तव्य:- यस ऐनले तोकिएको कर्तव्यको अतिरिक्त खोपको सुपरिण्टेण्डेण्टले स्थानीय क्षेत्रका सबै अ-सुरक्षित बालकलाई सफलपूर्वक खोपाउन लगाउने छ र कुनै अ-सुरक्षित बालकको संरक्षकले यो ऐन बमोजिम गर्नुपर्ने कर्तव्य पालन नगरेको शंका लागेमा बालकलाई खोपाउन वा निश्चित समय र स्थानमा निरीक्षणको लागि उपस्थित गराउन संरक्षकलाई उपस्थित हुने समय र स्थान खोली पूर्जी काट्न वा काट्न लगाउनेछ ।

१६. स्थानीय हाकिमको आदेश:- दफा १५ बमोजिम दिइएको पूर्जीलाई मान्यता नदिएमा खोपको सुपरिण्टेण्डेण्टले स्थानीय हाकिम वा निजले अधिकार सुम्पेको कुनै अधिकारीलाई रिपोर्ट गर्नेछ र त्यस्तो रिपोर्ट पाएपछि स्थानीय हाकिमले बालकको संरक्षकलाई बोलाई स्पष्टिकरण माग गर्नेछ र स्पष्टिकरण सन्तोषजनक नभएमा पूर्जी अनुसार निश्चित समयभित्र खोपको प्रमाणपत्र पेश गर्न लिखित आदेश दिनेछ ।

१७. सजाय:- (१) दफा ४ वा दफा १२ वा दफा १३ उल्लंघन गर्ने व्यक्तिलाई पहिलो पटक ३ महीनासम्म कैद वा रु. ३००१- सम्म जरिवाना वा दुबै सजाय र दोश्रो पटक देखि प्रत्येक पटक सो सजायको दोब्बर सम्म हुन सक्नेछ ।

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

(२) देहायको कसूर गर्ने व्यक्तिलाई पहिलो पटक रु. ५०१- सम्म जरिवाना र दोश्रो पटक देखि प्रत्येक पटक रु. १००१- सम्म जरिवाना हुन सक्नेछ ।

- (क) दफा ७ को उप-दफा ३ को कुरा नमानेमा वा,
- (ख) दफा ८ बमोजिम सूचना नगरेमा, वा
- (ग) दफा १६ अन्तर्गत दिइएको आदेशलाई मनासिब कारण बिना अपहेलना गरेमा, वा
- (घ) दफा १६ अन्तर्गत बनेको नियम उल्लंघन गरेमा ।

१८. कारवाइ र किनारा गर्ने अधिकार:- कसैले यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गतको आदेश बाखिलाप काम कारवाइ गरेमा त्यसको किनारा गर्ने अधिकार स्थानीय हाकिमलाई हुनेछ ।

१९. नियम बनाउने अधिकार:- (१) यो ऐनको उद्देश्य कार्यान्वित गर्न श्री ५ को सर-कारले आवश्यक नियमहरू बनाउन सक्नेछ ।

(२) उप-दफा (१) ले दिएको अधिकारको सर्वसामान्यतामा कुनै प्रतिकूल प्रभाव नपारी ती नियमहरूमा खास गरी देहायको व्यवस्था गर्न सकिनेछ ।

- (क) खोप्ने कार्यको निमित्त स्थानीय क्षेत्रलाई खोपाउने ठाउँहरूमा विभाजन गर्ने,
- (ख) हरएक खोपाउने क्षेत्रभित्र कुनै निश्चित स्थानमा खोपाउने ठाउँ कायम गर्ने र खोपाउने ठाउँ चिन्हिने गरी सर्वसाधारणले देखिने ठाउँको नजिकमा खास चिन्ह प्रदर्शन गर्ने,
- (ग) खोप्ने व्यक्ति र खोपको सुपरिण्टेण्डेण्ट हुन चाहिने योग्यता,
- (घ) खोप्ने व्यक्ति र खोपको सुपरिण्टेण्डेण्टले लगाउने चिन्ह वा व्याज,
- (ङ) लाइसेन्स दिने तरीका,
- (च) निजी घरमा बालकहरूलाई खोपाउन संरक्षकलाई सुबिधा प्रदान गर्ने,
- (छ) खोप्नलाई अस्वस्थताको र सफल खोपको प्रमाणपत्रको फाराम र प्रमाणपत्र दिने,
- (ज) खोपाउन प्रयोग गरिने औषधिको प्रकृति र त्यस्तो औषधि प्रशस्त मात्रामा पूर्ति गर्ने,
- (झ) संरक्षकको अनुरोधमा खोपाउने ठाउँमा बाहेक अन्त खोपेकोमा

620

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

खोप्ने व्यक्तिलाई दिइने मेहनताना,

(ज) देहायका कुरा खोली अभिलेख तयार गरी राख्ने,

(अ) असुरक्षित बालकको नाम,

(आ) हरेक खोपको नतिजा ।

(ट) यस्तो अभिलेख बनाउने र अरु विषयहरूमा नगर पञ्चायत वा ग्राम पञ्चायतको सदस्य र यसका कर्मचारीहरूले गर्नु पर्ने सहयोग, र

(ठ) खोपेको रिपोर्ट र फाँटबारी तयार गर्ने ।

लालमोहर सदर मिति २०२०।११।१६।६

आज्ञाले—

विनोदप्रसाद धिताल

श्री ५ को सरकारको सह-सचिव ।